

De opmars van het scheefbloemwitje

Nog niet zo heel lang geleden was het scheefbloemwitje een soort die veel vlinderaars nooit gezien hadden. Je moest er ver voor reizen en dan alle witjes goed bekijken, terwijl er om je heen een keur aan blauwtjes en parelmoervlinders vloog. Dat konden maar weinigen opbrengen. Maar dat is wel veranderd.

In de jaren 90 maakten de Zwitsers zich nog grote zorgen over het scheefbloemwitje. Dat kwam nog maar op enkele rotsachtige plekken voor, en daar wilden wijnbouwers wijngaarden gaan aanleggen. Hoe deze soort te behouden voor het land?

Tekst en foto: Chris van Swaay
De Vlinderstichting

Dat beeld veranderde drastisch in 2008, toen min of meer per toeval bleek dat het scheefbloemwit-

je in het hele westelijke Mittelland – het deel van Zwitserland met de grote steden als Bern en Zürich – voorkwam, met een voorkeur voor dorpen met rotstuintjes. Daarna ging het snel: een uitbreiding van 80-100 km/jaar. Binnen een paar jaar tijd werd het scheefbloemwitje een veel geziene gast in Duitse tuintjes. Al snel bleek dat het zich ook prima thuis voelt in ruigtes met grote zandkool of moestuintjes met rucola.

In 2015 werd Nederland bereikt (22 juli 2015, Posterholt, Limburg). En al in 2019 was het scheefbloemwitje gemeld in elke Nederlandse provincie (figuur 1). Eigenlijk is het beeld daarna min of meer stabiel: in Zuid- en Midden-Nederland komt de soort bijna overal voor, in het noorden zitten er wat grotere gaten tussen de waarnemingen.

Leefgebied

De meeste mensen zullen het scheefbloemwitje vooral als een tuinsoort zien. Heb je immers scheefbloem in je tuin, dan is er een grote kans dat je een keer bezoek hebt gehad van een vrouwtje dat op zoek is naar plekken om de eitjes af te zetten. Maar scheefbloem is niet de enige waardplant. In Nederland is eiafzet waargenomen op grote zandkool en rucola (dat eigenlijk een gekweekte variant van grote zandkool is), maar in Duitsland en Frankrijk worden nog veel meer waardplanten genoemd (Neu et al., 2021) en is het niet onwaarschijnlijk dat ook bij ons nog veel meer soorten kruisbloemigen gebruikt worden. Bovendien is het scheefbloemwitje behoorlijk mobiel. Daarmee is het ook al op plekken gezien die ver van dorpen of moestuinen afliggen, bijvoorbeeld midden in de naaldbossen van de Veluwe. Maar ook Vlieland werd in 2020 bereikt.

In het meetnet worden duidelijk de meeste scheefbloemwitjes gezien in stedelijk gebied, gevolgd door

halfnatuurlijke graslanden (maar daar liggen relatief veel routes) en agrarisch gebied. Ook in heide, moeras, duin en bos werden scheefbloemwitjes geteld, zij het maar een paar. Dit onderstreept dat het scheefbloemwitje in Nederland vooral gevonden wordt in tuinen (vaak op scheefbloem) en parken, alsmede in moestuintjes (rucola!) en ruige bermen (grote zandkool).

Drie generaties

Waar het scheefbloemwitje in Zwitserland tot zes generaties per jaar heeft (Ruffener et al., 2023), en in Zuid-Duitsland meestal vijf generaties, lijkt dat bij ons toch minder te zijn (figuur 2). Net als bij klein koolwitje en klein geaderd witje lopen de generaties in elkaar over en zijn daardoor niet altijd goed van elkaar te onderscheiden:

- De eerste generatie begint al eind maart en duurt tot in juni, met een piek in mei.
- De tweede generatie loopt van juni tot in augustus, met een piek midden juli.
- De derde generatie bereikt haar piek eind augustus, maar tot in november kunnen nog vlinders gevonden worden.

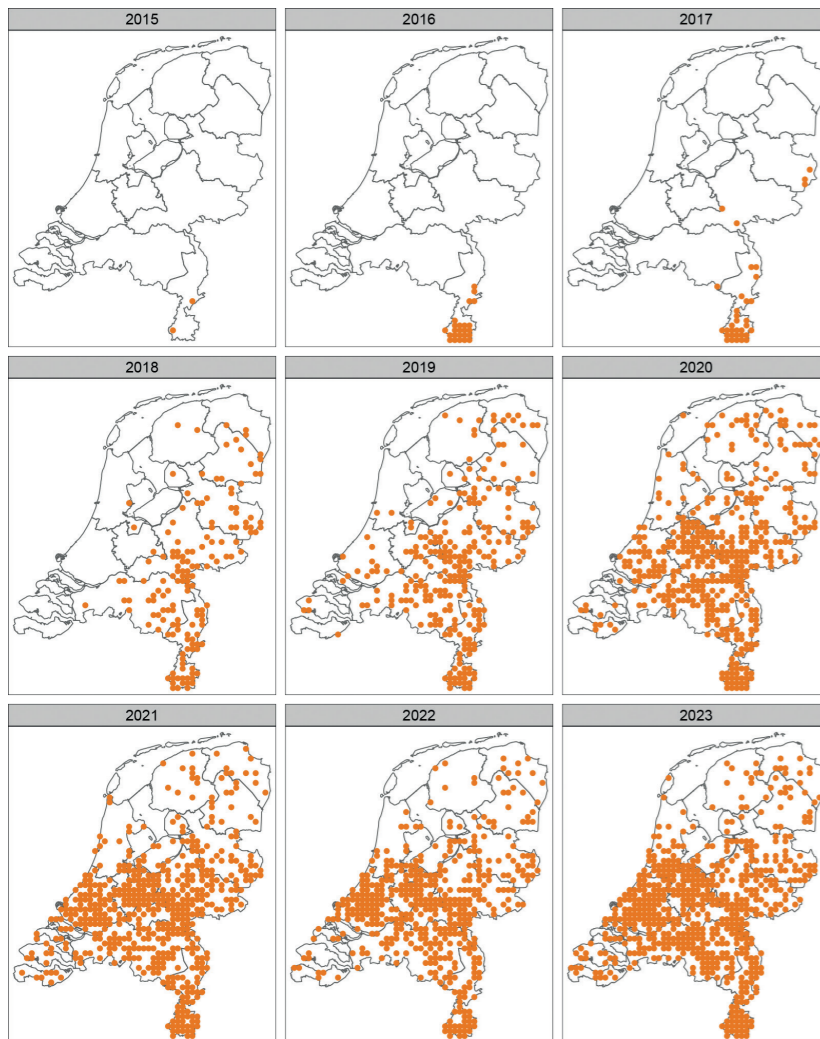
Scheefbloemwitje.

de hand zijn. Zo lijken de scheefbloemwitjes steeds minder kieskeurig en worden de eitjes op steeds meer kruisbloemigen afgezet. Ook is de overleving van ei tot vlinder opvallend groot, wellicht doordat er nog relatief weinig gespecialiseerde parasieten zijn (Neu et al., 2021).

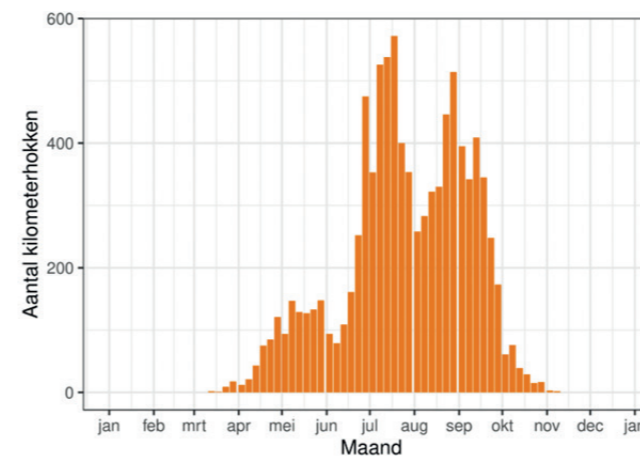
Intussen is het scheefbloemwitje in Zwitserland in veel steden inmiddels het talrijkste witje (Ruffener et al., 2023). En daarbij geldt: hoe groter de stad, hoe meer scheefbloemwitjes. Het scheefbloemwitje heeft dus een nieuwe niche aangeboord: de stad. Daar concurreert het maar weinig met de drie andere soorten witjes, die toch een grotere voorkeur hebben voor het platteland of bossen en halfnatuurlijke graslanden. Zwitserland loopt in deze zaken een jaar of acht voor op ons. Nu zijn zowel klein koolwitje als klein geaderd witje in het meetnet ruwweg een paar honderd keer talrijker dan het scheefbloemwitje. Maar wie weet ziet dat er over tien jaar heel anders uit.

Literatuur

- Neu, A., Lötters, S., Nörenberg, L., Wiemers, M., & Fischer, K. (2021). Reduced host-plant specialization is associated with the rapid range expansion of a Mediterranean butterfly. *Journal of Biogeography*, 48(12), 3016-3031.
- Ruffener, S.C., Matthey-de-l'Endroit, N., Berner, D. (2023). Invasion of *Pieris mannii* butterflies across Central Europe facilitated by urbanization. *Research Square*, doi.org/10.21203/rs.3.rs-3341501/v1.
- Swaay, C. van; Vliegenthart, A.; Veling, K.; Omon, B.; Vantieghem, P. (2016). Binnenkort ook in uw tuin: het scheefbloemwitje. *Vlinders* 31 (4), 24-25.
- Ziegler, H. (2009). Zur Neubesiedlung der Nordwestschweiz durch *Pieris mannii* (Mayer, 1851) im Sommer 2008 (Lepidoptera, Pieridae). *Entomo Helvetica* 2, 129-144. ●

Figuur 1. Opmars van het scheefbloemwitje in Nederland vanaf 2015. Gegevens gebaseerd op data uit de Nationale Databank Flora en Fauna.

Figuur 2. Aantal kilometerhokken met waarnemingen per periode van vijf dagen.

Waarom is het scheefbloemwitje zich zo gaan uitbreiden?

In het eerste artikel over de uitbreiding van het scheefbloemwitje vermoedt Ziegler (2009) dat het allemaal begonnen is in de hete, droge zomer van 2003. Relatief hoge aantallen vlinders in combinatie met verdroogde waardplanten hebben ertoe geleid dat de vrouwtjes op zoek moesten naar waardplanten (Van Swaay et al., 2016). Toch moet er meer aan